

АДЫГЭ

1923-рэ илъэсым
гъэтхалэм
кыщегъэжыгъэу
кыдэклы

МАКЪ

№ 230 (22919)

2023-рэ илъэс

ГЪУБДЖ

ТЫГЪЭГЪАЗЭМ и 12

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИЭП

6 +

тисайт

WWW.ADYGVOICE.RU

тихытыу нэклиубгъохэр

Адыгэ Республикэм и Правительствэ игъэзет

Адыгеим ыналэ тетэу

Проектхэм
ягъэцэкIэнкIэ
пшъэрылъхэр

Адыгеим и Лышъхъэу Къумпыл Мурат Херсон хэкум и Геническэ район джырэблагэ щылагъ. Ащ зэлукIэгъу щыдырилагъ Херсон хэкум игубернаторэу Владимир Сальдо.

ЗэдэгущыIэгъум хэлэжыгъэх Херсон хэкум и Правительствэ и Тхьаматэу Андрей Алексеенкэр, Адыгеим илыклоу Херсон хэкум щылэ Хьоткьо Хьызыр, псэолъэшным фэгъэгъэ фирмэхэм ащы ипашэу Хьабэху Аскэр.

Урысыем и Президентэу Владимир Путиным хэгъэгъум ишъолъырыкIэхэм

мамыр щылакIэр зыпкъ ащигъэуцожьыгъэнымкIэ, социальнэ фэло-фашIэхэр цыфхэм нахь икьоу афызэшлохыгъэн хэмкIэ пшъэрылъэу кыгъэуцугъэхэм ягъэцэкIэн зэрэклорэм лъэныкъуитлуритегушылагъ. Джащ фэдэу 2024-рэ ыкли 2025-рэ илъэсхэм Iофэу зэдэгъэцэкIэщтыр рахъухыгъ.

Адыгеим и Лышъхъэу квалэу Геническэ зыщэлэм республикэм илофышIэхэр кыыхагъэлажьэхэзэ ащ щашыгъэ псэуалъэхэр зэригъэлыгъэу. Квалэу Геническэ дэт еджапIэу N 1-м щезыгъаджэхэрэм Къумпыл Мурат алыклагъ.

(ИкIаух я 2-рэ нэклиб. ит).

Квалэхэр нахь зэтэгъэпсыхыгъэнхэм фэгъэхыгъэ проект анахь дэгъухэм я Урысые зэнэкьокуу кыщыхахыгъэ проектхэм япхырыщын епхыгъэ зэлукIэр республикэм и Лышъхъэу Къумпыл Мурат АР-м и Правительствэ зычIэт унэм щызэрицагъ.

Мыгъэ «Мэздахэмрэ» Адыгэкъалэ ипаркIэ язэтэгъэпсыхыгъэн фэгъэхыгъэ проектхэр ары зэнэкьокум кыщыхахыгъэхэр. Джащ фэдэу Мыекъуапэ имикрорайонэу Черемушкэм иаллееу Теклоныгъэм ия 55-рэ илъэс ыцIэ зыхырэ зэрэзтырагъэпсыхыгъэти мыщ шытегушылагъэх. 2024-рэ илъэсыр ары мы проектхэр агъэцэкIэнхэу зырахъухэрэр.

ЗэлукIэм хэлэжыгъэх АР-м иминистрэхэм я Кабинет и Тхьаматэу КIэрэщэ Анзаур, министрэхэм я Кабинет и Тхьаматэу игуадзэу Лыхъсэ Махьмуд, псэолъэшнымкIэ, псэупIэ-коммунальнэ, гъогу хьызмэтымкIэ министрэу Валерий Картамышевыр, архитектурэмкIэ Комитетым итхьаматэу Зезэрыхъэ Азамат, АР-м мэхэмкIэ и ГъэлорышлэпIэ ипашэу Былымыхъэ Рэщыд, Мыекъуапэ имэрэу Геннадий Митрофановыр, Адыгэкъалэ ипашэу Хьачмамыкьо Азамат, «Дом. РФ»-мрэ подряд организациехэмрэ ялыкIохэр.

Проектхэм ягъэцэкIэнрэ, зыгъэпсэ-фылэ чыпIакIэхэм ягъэпсынрэ мэхъанэ-шхо зэрялэр АР-м и Лышъхъэу кыыхыгъэщыгъ.

«Республикэм ипсэупIэхэм язэтэгъэ-псыхыгъэн лъэшэу гъунэ лъытэфы. Федеральнэ гупчэр тилэпылэгъоу мыщкIэ Iофышхо дгъэцэкIагъэ. Ау джыри гухэ-лъыбэ тил. Ахэр кызырэддэхъуцхэм Iуж титышт, къэлэ, къоджэ псэупIэхэм джырэ шапхъэхэм адиштэрэ теплэ ялэным, тицыфхэм ящылэкIэ-псэукIэ зыкыгъэIэтыгъэным тишъыпкъэу ты-пылпышт», — кылуагъ Къумпыл Мурат. Зэнэкьокухэм къащахыгъэ проектхэр игъом гъэцэкIэгъэнхэм фэшI гъогу картэр агъэхъазырыгъ. Джыдэдэм проектированиемкIэ IофшIэнхэр зэхашэх. «Дом.РФ-м» дашыгъэ зэзэгъыныгъэм диштэу проектэу «Мэздах» зыфилорэм-кIэ IофшIэнхэр агъэцэкIэх. Цыфхэм яшIошхэр кыдалытэзэ, дизайн-проек-тым гъэтэрэзыжыгъэнхэр фашыгъэх.

(ИкIаух я 2-рэ нэклиб. ит).

Мэфиш къэнагъ

Тыгъэгъазэм и 4-м кыщыублагъэу «Адыгэ макъэр» 2024-рэ илъэсым иапэрэ мэхит тельытагъэу нахь пыутэу кышъутхыкIын зыщышъулъэкIыштыгъэ уахътэр ыкIэм фэкло. Тыгъэгъазэм и 14-м нэс республикэ гъэзетым мыщ фэдэ уасэхэмкIэ шъукIэтхэн шъулъэкIышт:

Индексэу П4326-р:

зы мазэр — сомэ 163,59-рэ;

мэзи 2-р — сомэ 327,18-рэ;

мэзи 3-р — сомэ 490, 77-рэ;

мэзи 4-р — сомэ 654, 36-рэ;

мэзи 5-р — сомэ 817,95-рэ;

мэзи 6-р — сомэ 981,54-рэ.

Почтэм икъутамэхэм гъэзетыр
къащишъутхыкIышъуцт.

Зыхъшъумыгъэн фэгъэцIотэн уахътэм!

Проектхэм ягъэцэкIэнкIэ пшъэрылъхэр

(ИкIэух).

Унагъохэм атегъэпсыхъэгъэ зыгъэпсэфыплэу гектар 435-рэ зэлызыубытыштыр агъэпсышт. Информационнэ пкъэухэр, кыиз-щакIухъан, зысцагъэпсэфын алъэкIышт чIыплэхэр, кIэлэцIыкIу джэгуплэр, нэмыкIхэри ащ хэтыштых.

Бюджет ыкIи мыбюджет мылкъур кыизфагъэфедээ, чэзыу-чэзыуу проектър агъэ-цэкIэнэу рахъухъэ. Къалэхэм язэтегъэпсыхъан фэгъэхыгъэ проект анахъ дэгъухэм я Уры-сые зэнэкъокъу диштэу федер-алънэ грантыр сомэ миллиони 106-рэ мэхъу.

Адыгэкъалэ иадминистраций

Проектым иапэрэ чэзыу кушъхъэфачъэхэм атегъэпсыхъэгъэ гъогухэр агъэпсыштых, остыгъэхэр агъэуцштых, кIэлэ-цIыкIу джэгуплэхэр, обществен-нэ транспортым иуцуплэхэр ашыштых, адыгэхэм якульту-рэрэ яшылэкIэ-псэукIэрэ нэлуасэ уафэзышIырэ лъэс гъогур зэ-тырагъэпсыхъашт.

Адыгеим и Лышъхъэ зэрэхи-гъэунэфыкIыгъэмкIэ, зыгъэпсэ-фыплэкIэм итеплъэ дэхэн, Мые-

Адыгэкъалэ шыгъэцэкIэгъэным-кIэ пшъэрылъ заулэ афишыгъ. ИкIэрыкIэу мы къалэр Урысые зэнэкъокъум къащыхахыгъ. Шъугу кытэгъэпсыхъа Адыгэкъа-лэ ыпэкIи федералънэ грант кыизэрэратыгагъэр ыкIи обще-ственнэ чIыплэм изэтегъэ-псыхъанкIэ апэрэ чэзыуу лф зэрэдашлагъэр.

Урысые зэнэкъокъум икIэры-кIэу кыизэрэратыгагъэр ишлу-гъэкIэ къалэм игупчэ изэтегъэ-

псыхъан джыри лъагъэкIотэшт. Мемориалънэ комплексым кыпэлэуль мээым паркэу щэгъэ-псырэм епхыгъэ лфшIэнхэр лъагъэкIотэштых.

Къыхъашт илъэсым Теклоны-гъэм ия 55-рэ илъэс ыцIэ зыхырэ аллеем изэтегъэпсы-хъан лъагъэкIотэнэу рахъухъэ. Черемушкэм дэхэр мы лфы-гъом егъэгумэкIых ыкIи зэдэ-гушылэгъу занкIэм ащ фэдэ упчIэ АР-м и Лышъхъэ щыра-тыгагъ. Геннадий Митрофановым кыизэриуагъэмкIэ, лъэкпкэ проектэу «Псэуплэмрэ къэлэ щылакIэмрэ» зыфилорэм диштэу лфшIэн гъэнэфагъэхэр агъэ-цэкIэх. Джыдэдэм проект-сметэ документацием гъэтэрэзыжы-нхэр фашIых.

«ЛъэныкIэ пстэури кыдалы-тэн, зэрищыкIагъэм лъыкIахъэу проектхэр агъэцэкIэнхэ фае. Зыгъэпсэфыплэ чIыплэхэр гүлэ-тыплэу, теплэ дэхэ ялэу шы-тынхэ фае», — кылуагъ Къум-пыл Мурат.

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэ ипресс-къулыкIу

АР-м и Лышъхъэ ипресс-къулыкIу

къуапэ дэхэмкIэ ыкIи къалэм ихъакIэхэмкIэ гүлэтыплэу хъун фае. Ащ пае Нэгыежъ Iуашъхъэ ичапэ тетышт зыгъэпсэфыплэ чIыплэмрэ къэлэ паркымрэ зэкIоу зэпхыгъэнхэ, рекреаци-оннэ чIыплэ зэхэщэгъэн фае. Адыгеим щыпсэурэ лъэкпкхэм яижырэ культуэрэ яшылэкIэ-псэукIэрэ нэлуасэ уафэзышIырэ псэуалэхэр паркым дэтынхэу рахъухъэ. Проектым мэхъанэ-шхо щыраты культуэрэ, архе-ологие кIэным икыизэтегъэнэ-жыын. Джащ фэдэу тыкъэзыу-цухъэрэ дунаир амыушIоинми лъэшэу аналэ тырагъэты.

АР-м и Лышъхъэ проектър

ЛЫХЪУКI Андзаур Мыхъамод ыкъор

Урысые Федераци-емрэ Адыгэ Республи-кэмрэ культуэрмкIэ яза-служеннэ лфышIэу ЛыхъукI Андзаур Мыхъа-мод ыкIом идунай ыхъо-жыгъ.

ЛыхъукI Андзаур 1946-рэ илъэсым къуаджэу Аскъэлае кышыхыгъ. Адыгэ музыкальнэ учи-лищымрэ культуэрмкIэ Краснодар институтым идирижерскэ отделени-ерэ кыуухыгъэх.

1973-рэ илъэсым кы-щегъэжыагъэу 1979-рэ илъэсым нэс ЛыхъукI Андзаур Мыекъопэ музыкальнэ училищым щыригъэджагъэх. 1982-рэ илъэсым кыщегъэжыагъэу 1987-рэ илъэсым нэс Адыгеим лъэкпкэ культуэрмкIэ и Гупчэ ипэцагъ. Илъэс зэфэшъафхэм Адыгеим и Къэралыгъо филармоние ипэцагъ, ирежиссер шъхалэу щытыгъ. 1995-рэ илъэсым кы-щегъэжыагъэу 2006-рэ илъэсым нэс республикэм культуэрмкIэ иминистрэ игодзагъ.

Общественнэ советэу АР-м культуэрмкIэ и Министерствэ щызэхэщэгъэм итхъаматэу зыщэтым ЛыхъукI Андзаур обще-ственнэ лфшIэнышхо ыгъэцэкIагъ.

Адыгеим икультуэрэ иискусствэрэ яхэхъоныгъэ илахышIу хишыхагъ. ИлфшIэгъухэмрэ иныбджэгъухэмрэ агу ренэу ар шIукIэ илпышт.

Тхэм джэнэт лъапIэ кырет!

Адыгеим ынаIэ тетэу

(ИкIэух).

Зэдэгущылэгъум илъэхъан кIэ-лэегъаджэхэр республикэм ипацэ шъхъэихыгъэ спорт джэгуплэ, джащ фэдэу физкуль-турэмрэ псауныгъэм игъэпы-тэрэ атегъэпсыхъэгъэ гупчэ зэраригъэшIыгъэхэм апае зэрэфаразэхэр къалуагъ. КIэлэ-цIыкIухэр физкультуэрэм фэцэ-гъэнхэм имызакъоу, спорт секциехэм ялфшIэни зыпкэ игъэуцогъэнымкIэ амалышIухэр ащ кытыгъэх. Ащ нэмыкIэу инженер коммуникациехэр: газ ыкIи псырыкIуаплэхэр агъэ-кIэжыгъэх, чIыплэр нахъ зэты-рагъэпсыхъагъ.

Геническэ дэт еджаплэу N 2-м псауныгъэм игъэпытэнрэ физкультуэрмрэ атегъэпсыхъэгъэ унэу шашыгъэр Къумпыл Мурат зэригъэлъэгъу. Ащ нэмыкIэу зыщеджэхэр унэм гъэцэкIэжыын лфшIэнхэр рашIылагъэх, кIэлэ-цIыкIухэм ягъэшхэн нахъ тэрзэу зэхэщэгъэным пае уахътэм диштэрэ Iэмэ-псымэхэр къащэ-фыгъэх. Еджэплитлуми ачIэс кIэлэцIыкIухэм гъемафэм Ады-геим зысцагъэпсэфыгъ, къэкIотт гъэмэфэ зыгъэпсэфыгъори ащ цагъэкIонэу фаех.

Геническэ дэт краеведческэ музейми ахэр щылагъэх, Адыге-им кыкIыгъэ псэолъэшIхэм ар агъэцэкIэжыгъ. Унэ гупэри джащ фэдэу зэтырагъэпсыхъагъ, чIэхъа-плэм дэжъ тетIысхъэплэ Iэрыфэ-гъухэр цагъэуцугъэх, чыгхэр, къэгагъэхэр агъэтIысхъагъэх. Къумпыл Мурат Геническэ щы-хэу якъэлэ гупсэ зыпкэ игъэу-цожыгъэным зилахышхо хэ-зышIыхыгъэ нэбгыри 10-мэ рэзэныгъэ тхылъхэр аритыгъ.

Ащ нэужым Адыгэ Респуб-ликэм и Лышъхъэ пшъэрылъы-бэ зэшIозыхырэ гупчакIэу

ашIыгъэм илфшIэн нэлуасэ зыфишыгъ. Херсон хэкум ащ фэдэ учреждение анахъ инэу итхэм зыкIэ ар ащыц хъугъэ, къэралыгъо фэлэ-фэшIэ 22-м ехуу цIыфхэм мыщ шафызэшIуа-хы. Адыгеим кыкIыгъэ купым хэтхэу ащ ишIын хэлэжыагъэх чIыплэ специалистхэри.

Къэлэ гъэпсыкIэ зилэ псэуплэу Новоалексеевкэм зэкIохэм, илъэсэу къыхъаштым социальнэ мэхъанэ зилэ псэуалэхэр ащ зэрэцашIытхэр ыкIи жыы хъу-гъэхэр зэрагъэцэкIэжышIтхэр кыхагъэщыгъ.

«2022 — 2023-рэ илъэсхэм Геническэ районым щыпсэурэ цIыфхэм ящылакIэ нахышIу шIыгъэным, къэралыгъо фэлэ-фашIэхэр ахэм афэгъэцэкIэгъэн-хэм апае бэ зэшIуахын алъэ-кIыгъэр. Херсон хэкум кыкIы-гъэ тилофшIэгъухэр тигъусэхэу анахъ мэхъанэшхо зилэ пшъэ-рылхэу федералънэ пащэхэр тигъусэу зэшIотхын фаехэр дгъэнэфагъэх. Партиену «Единэ Россиен», общественнэ лфхэр чанэу зэшIозыхыхэрэм ыкIи бизнесым ялыкIохэм ялэпылэгъу хэлъэу а пшъэрылхэр зэшIо-тэхых. Псауныгъэм икыуухъу-мэн, гъэсэныгъэм алъэныкIокIэ дгъэцэкIэн фаехэр итхухъагъэх, инфраструктурэр дгъэкIэжыгъ, чIыплэр зэтэдгъэпсыхъагъ. ЦIыф-хэм яшIоигъоныгъэхэмрэ яфэ-ныкIоныгъэхэмрэ такыпкы-рыкIызэ, илъэсэу къыхъаштым дгъэкIэжышIт ыкIи дгъэпсышт псэолъэ заулэ дгъэнэфагъэ. ЗэкIэми анахъэу тыналэ зыте-тыдзэщтыр кIэлэцIыкIу Iыгъы-плэхэмрэ фельдшер-мамыку Iзаплэхэмрэ гъэцэкIэжыгъэн-хэр ары», — кылуагъ Къумпыл Мурат.

АР-м и Лышъхъэ ипресс-къулыкIу

ІэпыІэгъум шагъакІэхэрэп

Сэкъатныгъэ зилэхэм ыкІи ветеранхэм ялофыгъохэмкІэ Совету АР-м и Лышхъэ дэжъ щызэхэщэгъэм зэхэсыгъо джырэблагъэ илагъ. Іофтхъабзэр зерищэгъ АР-м ІофшІэнымкІэ ыкІи социальнэ хэъоныгъэмкІэ иминистрэу Мырзэ Джанбэч.

Уз хылыгъэ, мыхъужьын уз зилэхэм ІэпыІэгъу афэхъугъэным («паллиативная помощь» зыфалорэр), дащ фэдэу медицинэ организациехэм дэкІыгъохэр зэхэщэгъэ ащ фэдэ цыф купхэм медицинэ ІэпыІэгъу зэрарагъэгъотырэм кытегу-щылагъ АР-м псауныгъэр къу-хъумэгъэнымкІэ иминистрэ игуадзэу Хъагъэудж Марыет. Ащ кызырІуагъэмкІэ, 2023-рэ илъэсым Іоныгъом ыкІэхэм анэс паллиативнэ медицинэ ІэпыІэгъур сымэджэщымэ яотделе-ниехэм ашарагъэгъотыгъ, зэкІэмкІи ахэм плэкІор 94-рэ ачІэт, плэкІор 44-р уз хылыгъэ, мыхъужьын уз зилэхэм апай. Цыфхэм нахъыбэу мыщ фэдэ ІэпыІэгъу ягъэгъотыгъэным фэшІ 2022-рэ илъэсым Тэхъутэмыкье гупчэ район сымэджэщым епхыгъэу Тэхъутэмыкье, Теуцожь рай-онхэм, Адыгэкъалэ ащыпсэхэрэм апае Инэм сымэджэщым плэкІор 15-м тельытэгъэ палли-ативнэ отделение кызылуахыгъ. Мы уахътэм ехъулэу сымэджэ-щи 4-мэ а ІэпыІэгъур ашарагъэ-гъоты, медицинэ организаци 5-мэ плэкІори 109-рэ ачІагъэу-цагъ, ахэм ащыцэу 59-р пал-лиативнэ плэкІорых.

Шьолыр программэу «Пал-лиативнэ медицинэ ІэпыІэгъум хэъоныгъэ егъэшІыгъэныр» зыфилорэм игъэцэкІэн пае 2023-рэ илъэсым ибюджет сомэ миллион 15-м ехъу кыдыхэпы-тагъ. А мылькымкІэ Іээгъу уцхэр ыкІи ящыкІэгъэ оборудо-

ваниер къащэфыгъэх. 2023-рэ илъэсым паллиативнэ медицинэ ІэпыІэгъур нэбгырэ 4150-мэ ящыкІагъэу агъэунэфыгъ. Ахэм ащыцэу нэбгырэ 3830-р ныбжь зилэх, 320-р кІэлэцЫкІух. Мы илъэсым имэзих паллиативнэ ІэпыІэгъу нэбгырэ 1585-мэ арагъэгъотыгъ.

УФ-м и Социальнэ фонд АР-мкІэ и Къутамэ ветеранхэм ыкІи сэкъатныгъэ зилэхэм япхы-гъэ ІофхэмкІэ и Департамент ІофшІэн зэрэзэхэщэгъэм кы-тегушылагъ а кыулыкъушлэлэм ипащэу Мамрыкьо Людмилэ.

Ащ кызырІуагъэмкІэ, вете-ранхэр ыкІи сэкъатныгъэ зилэхэр

социальнэу къэухъумэгъэнхэм епхыгъэ программэхэм ыкІи проектхэм ягъэцэкІэн фэгъэза-гъэу щылэ мазэм и 1-м кы-щегъэжыагъэу УФ-м и Социаль-нэ фонд и Къутамэ епхыгъэу ветеранхэм ыкІи сэкъатныгъэ зилэхэм ялофыгъохэмкІэ Дема-тамент агъэпсыгъ. Ащ ипшъэ-рыл хэхъэхэрэм ащыц вете-ранхэр ыкІи сэкъатныгъэ зилэхэр реестрэм щытыгъэнхэр, ахэр социальнэу къэухъумэгъэнхэм-кІэ чыплэ кыулыкъухэм ІофшІэ-ныр ащызэхэщэгъэныр, ме-дикэ-социальнэ экспертизем и Федеральнэ бюро, къэралыгъо хэбзэ кыулыкъухэм ыкІи нэмы-

кІэхми зэпхыныгъэ адырІау Іоф адэшІэгъэныр, зээгъыныгъэ шыкІэм тетэу кыулыкъур зыхы-хэрэм, ахэм яунагъохэм мазэ къэс ахъщэ ІэпыІэгъу ятыгъэ-ныр, нэмыкІхэри. Ащ нэмыкІэу Къэралыгъо фондэу «Хэгъэгу-м иухъумакохэр» зыфилорэм ишъолыр къутамэу Адыгеим щылэмрэ УФ-м и Социальнэ фонд и Къутамэрэ Іоф зэрэ-зэдэшІэщымкІэ гъэрэкІо зээ-гъыныгъэ зэдэшІыгъ. Ащ ишІуа-гъэкІэ, зэо зэфэшъхъафхэм яветеранхэм, зэпуцужьхэм ахэлэжыагъэхэу сэкъатныгъэ ахэм ахэзыхыгъэхэм, хэкІодэгъэ дзэкІолІхэм яунагъохэм соци-

альнэ фэлэ-фашІэу къатефэрэр зерищыкІагъэу алэкІагъахъэ.

2023-рэ илъэсым шэкІогъум и 1-м ехъулэу ветеран нэбгы-рэ 8526-рэ ыкІи сэкъатныгъэ зилэ нэбгырэ 30795-рэ АР-м иучет щатхыгъ. УФ-м и Соци-альнэ фонд и Къутамэу АР-м щылэм ОСАГО зээгъыныгъэ-хэмкІэ страховой социальнэ ІэпыІэгъоу сомэ 145797,11-рэ сэкъатныгъэ зилэ нэбгырэ 35-мэ аритыгъ. Джащ фэдэу сэкъат-ныгъэ зилэхэр ыкІи ветеранхэр щылэныгъэм хэгъэгъозэжыгъэн-хэм ыкІи санаториехэм къазэ-рашІагъэхэрэм, фэгъэкІотэныгъэ зилэ цыфхэм Іээгъу уцхэр алэкІэгъэхъэгъэным ыкІи транс-портымкІэ Іэрыфэгъоу къекІо-кІынхэм ялофыгъохэми пащэр анэсыгъ.

Сэкъатныгъэ зилэхэм ІофшІэ-плэ чыплэхэр ягъэгъотыгъэн-хэмкІэ хэбзэ гъэуцугъэу щылэ-хэм къатегушылагъ цыфхэм ІофшІаплэ ягъэгъотыгъэнымкІэ федеральнэ кыулыкъум и Гъэло-рышІаплэу Адыгеим щылэм ипащэу Галина Цыганковар.

ГъэсэныгъэмкІэ ыкІи шІэны-гъэмкІэ, литературэмкІэ ыкІи искусствэмкІэ, техническэ ыкІи народнэ творчествэмкІэ, физи-ческэ культурэмкІэ ыкІи спор-тымкІэ, общественнэ ІофшІэ-нымкІэ АР-м ихъушъхъафыкІы-гъэ шІухъафтын кызыратыгъэ-хэм ягугъу кышІыгъ АР-м ІофшІэныр социальнэ хэъо-ныгъэмрэкІэ иминистрэу Мырзэ Джанбэч. КІаухым сэкъатныгъэ зилэхэм яурысые организацие-хэм яшъолыр къутамэхэу зилофшІэнкІэ къахэщыгъэхэм сертификатхэр министрэм ари-тыжыгъэх.

КІАРЭ Фатим.

Сурэтыр: ІофшІэнымкІэ ыкІи соци-альнэ хэъоныгъэмкІэ Министрствэр.

Нэнэжъ ипхъуантэ щыІэныгъэм кыыхэжыжы

Тинахыжъхэм къашІэжы адыгэ унагъохэм пхъонтэ зтеуІубагъэхэр зыщызэрахъэщыгъэ лъэхъанхэр. Анахъэу ахэр зэплэгуІлэщыгъэхэр ныжъхэр ары.

Анахъ лъаплэу ялэу, агъа-шІорэр зэкІэ ащ шаухъумэщыгъ, пхъуантэм ыкІыІу кІэлын-те-хъонхэр тыралъхъэщыгъэх, унэгъо хызмэтымкІэ уимыІэ мыхъуштмэ ахалытэщыгъ. Аужырэ уахътэм, лъэхъаным зыдедгъаштэу тіозэ, пьдзы тшыгъэхэм, чІэтыдзыжъхэрэм пхъуантэхэри ахэфагъэх. Ау блэкІыгъэм кыфэгъэзэжыгъэ-ным ифэмэ-бжымэу непэ ду-наим кыщекІокІырэр ахэми анэсыгъ. Янэжъ ипхъуантэу унэм итыгъэм игукъэкІыжъ фабэ ты-ригъэгъушІухъагъэу пхъэм хэшІы-кІыгъэ ІэпэщысэхэмкІэ Іэпэласэу Лышэ Ахьмэд пхъонтэ шьыпкъэ ышІи, иунэ ригъэуцагъ.

«Кушъэхэр, Іанэхэр ренэу сэшІых. КІэ горэм ыуж сыхъанэу сыгукІэ бэрэ сылхыхъушІыгъ. Сегупшысэзэ, сянэжъ ипхъуантэ сынэгъу кыкІэуцагъ. Къэсэ-шІэжы, джыри сыцЫкІоу сянэжъ ихъап-щыпхэр ащ дэ-лыщыгъэх. «Ащ фэдэ горэ

сшІымэ дэгъуба» сІуи, бэ тесы-мыгъашІэу мары згъэхъазырыгъ. Чыплэ гъэнэфагъэ фыхэхыгъэу унэм дахэу ит, лыеу къэлъагъо-рэр. Уфаемэ, дэхэфашІэу, уфа-емэ, гъэтылылылэу бгъэфедэн плэкІышІт», — еІо къуаджэу Джамбэчыне щыц Лышэ Ахьмэд.

Ахьмэд адыгэ Іэпэщысэхэр пхъэм хишыкІырэ къодыеп, ахэм якъэбар, лъэпкыым мэхъанэу ритырэр зыщыгъэфедэрэр кы—Іотэныр, бэмэ зэларигъэшІэныр икІас. ЗекІо Іофтхъэбзэ инхэм ахэлажэ, хъакІэу шьолырым кыихъэхэрэм мастер-классхэр афызэхэщэх, ахэр лъэпкэ куль-турэм щегъэгъуазэх. Джы адыгэ пхъуантэу ышІыгъэри зекІомэ аригъэлъэгъурэ пкыгъомэ ащыц хъугъэ. Ащ дакІоу егъэжъаплэ зыфэхъугъэ пхъуантэм ишІын Адыгеими зыщыжыжыныным цэгугъы.

АНЦОКЪО Ирин.

Сурэтыр авторым ий.

Адыгеир апэрэхэм апыш

ФедерациемкІэ Со-ветым и Тхъаматэ игуадзэу Андрей Тур-чак кызырІуагъэмкІэ, 2023-рэ илъэсым Уры-сыем ишъолыриблы-мэ арыт еджаплэхэр афагъэнэфэгъэ уахъ-тэм ыпэу агъэцэкІэ-жыгъэх. «ТфыкІэ» пшъэрылыр зыгъэ-цэкІагъэхэр, процен-тишъэм кІэзыгъэхъа-гъэхэр Вологодскэ, Магаданскэ, Мурман-скэ хэкухэр, Адыгеир, Ингушетиер ыкІи Санкт-Петербург.

2023-рэ илъэсым еджэплэ 1765-рэ агъэ-цэкІэжыныу рахъухъэ-гъагъ, непэрэ мафэм ехъулэу 1384-мэ Іоф— шІэнхэр ашаухы-гъэх. Еджэплэ 1535-р федеральнэ мылькукІэ, 230-р шьолыр ахъ-щэкІэ агъэцэкІэжыных.

Турчак кызырІуа-гъэмкІэ, шьолыр 46-мэ процент 90-м кІа-хъэу псэуалъэхэр аща-гъэцэкІэжыгъэх, ау процент 60-м нахъ макІэу зэрашІыла-гъэхэри ахэтых. «Ахэр объ-ект 35-рэ мэхъух, шьолыр 19-мэ арытых», — кыхи-гъэщыгъ ФедерациемкІэ Советым и Тхъаматэ игуа-дзэ.

Тыгъэгъазэм и 12-р — Урысые Федерацием и Конституције и Маф

Хэгъэгум и Закон

**Адыгэ Республикэм
щыпсэхуэ
лътэныгъэ
зыфэтшIыхэрэр!**

**ТичIыпIэгъу
лътэпIэхэр!**

Тихэгъэгъу итарихъ хэгъащт хуэгъэ-иIэгъэишомкIэ — Урысые Федерацием и Конституције заштагъэр илъэс 30 зэрэхъурэмкIэ тышфугъушIо!

1993-рэ илъэсым тыгъэгъазэм и 12-м Урысыем ихэгъоныгъэкIэ лъэхъаныкIэр ублагъэ хуэгъэ. Закон — Iэр зэраштагъэм ишIуагъэкIэ политикэ кризисыр дэгъэзыжыгъэ хуэгъэ, Урысыем исуверенитет, икъэралыгъо гъэпсыкIэ гъэпытэгъэным, чIыпIэу кыгъэгъунэрэр мыукогъэным ар афэlorышIагъ.

Конституциер зылъэпсэ правовой шапхъэхэм амал къатыгъэ уахътэм къыздижыгъэ кыныгъэхэр зэрифэшIуащэу зэшIохыгъэнхуэ, яцыхъэ зытелъыжъэу ыпэкIэ лъыкIотэнхуэ, экономикэмрэ социальнэ лъэныкъомрэ зэхъокIыныгъэ инхэр афэшIыгъэнхуэ. Ащ общественнэ-политикэ зыпкытыныгъэр нахъ ыгъэпытагъ, цIыфхэм неушырэ мафэм яцыхъэ телъ хуэгъэ.

Урысые Федерацием и Конституције тикъэралыгъо хэгъоныгъэ егъэ-иIыгъэным, лъэужыкIэхэм цыIэкIэ дэгъу ялэным тапэкIи зэрафэlorышIэцтым, Адыгэ Республикэм исхэм Урысыешор нахъ зетегъэпсыхъагъэ хуэным кIуачIэу яIэр зэрэрахъылэцтым тыцыхъэ телъ.

ТичIыпIэгъу лътэпIэхэр, псауныгъэ пытэ, насытышхо, цыIэкIэ-псзукIэ дэгъу шъуиIэнэу, IофшIэнымкIи, нэмыкI лъэныкъохэмкIи гъэхъагъэхэр шъушIынэу, шIоу цыIэр къыжгъудэхуэнэу шъуфэтшIо!

**Адыгэ Республикэм
и Лышхъэу, Урысые
политическэ партией
«Единэ Россием» и Адыгэ
шъольыр къутамэ и Секретарэу
КЪУМПЫЛ Мурат**

**Адыгэ Республикэм
и Къэралыгъо Совет —
Хасэм и Тхъаматэу
Владимир НАРОЖНЭР**

Терминэу «конституциер» латин гуцыIэу «constitutio» кытекIы, кыкIырэр «бгъэуцуныр» ары. Ижырэ Рим императорхэм яунашъохэр ащ фэдэкIэ агъэнафэщтыгъэх.

Гурыт лэшIэгъухэм а гуцыIэм имэхъанэ зэблэхуэгъэ хуэгъэ: феодализм — фытыныгъэ ыкIи фэгъэкIотэныгъэ къязытырэ тхылъхэм «конституциекIэ» яджэщтыгъэх. Ау феодализмэм иземани, ащ ыпэкIи ялагъэп конституциер джырэ уахътэм тэ къызэрэдгъурылорэм фэдэу — къэралыгъом ыкIи обществэм изакон — Iэу. Буржуазнэ революцием илъэхъан ары унэе къэралыгъо хабзэхэр ыгъэlorышIэнхуэ апэрэ конституциехэр цыIэ зыхуэгъагъэхэр. Ахэр апшъэрэ юридическэ кIуачIэм изыкI хэбзэ актхэу щытыгъэх, монархиер зэрагъэзафэщтыгъэ ыкIи революциемэ къыздахыгъэ IофыгъуакIэхэр рагъэпытэжыщтыгъэх: фэгъэкIотэныгъэу хэхыгъэ купхэм афашIыгъагъэхэр Iухыжыгъэнхэм, цIыфхэм язэфэдэныгъэ, предпринимательствэ — фытым афэlorгъэныр, экономическэ ыкIи политическэ тетыгъор буржуазием илэныр.

Конституционнэ лъапсэ илэу тэ тикъэралыгъо зыуцугъэр я XX-рэ лэшIэгъур ары нылэп.

Джырэ уахътэм Урысыер зэрылэжъэрэ Закон — Iэр аштэным ыпэкIэ тарихъ едзыгъо заулэмэ къапхырыкIыгъ.

Апэрэ Конституциер Урысыем зышаштагъэр 1918-рэ илъэсым ибэдзэогъу мазэ и 10-р ары, Советхэм я V-рэ зэфэсэу РСФСР-р зэрэзыхагъэм фэшI аугъоигъагъэм а Iофтхъабзэри цагъэцэкIэгъагъ. А документым пролетариатым идиктатурэ ыгъэпытэщтыгъ, социалистическэ строим ипшъэрылъ — Iэхэр къыриIотыкIыщтыгъэх.

Союзнэ къэралыгъор зэрагъэпсыгъэм кыыхэкIэу Урысыем и Конституције (ятлонэрэу) СССР-м и Советхэм я II-рэ зэфэс 1924-рэ илъэсым ищылэ мазэ и 31-м щаштагъ. Советскэ Союзыр юридическэу ащ къыгъэпытэжыщтыгъ, Союзымрэ ащ хэхъэрэ республикэхэмрэ яфитыныгъэхэр къыгъэнафагъэх.

1936-рэ илъэсым итыгъэгъазэ и 5-м СССР-м и Советхэм зымычэзыу я VIII-рэ зэфэсэу зэхашагъэм ящэнэрэ Конституциер («сталинскэр») щаштагъ. Союзнэ хэбзэгъэуцугъэр республиканскэм ыпшъэу ащ къыгъэнафагъ. А документым къызэрэщитыщтыгъэмкIэ, цIыфхэм хэдзынхэмкIэ зэфэдэ фытыныгъэхэр ялэ хуэгъагъэ, IофшIэнымкIэ. зыгъэпсэфынымкIэ, нэжъ-Iужьхэмрэ сымаджэхэмрэ зэфэдэ материалнэ амалхэр ялэнхэм, хэутынымкIэ, зэлукIэхэр ыкIи цIыф зэхыхъэхэр зэхэцэгъэнхэмкIэ фытыныгъэхэр кытыщтыгъэх. Цыфым ытхырэм, ишъэфхэм уанэсынэу цы-

тыгъэп. Лъэхъанэу зышаштагъагъэр къыдэпIытэмэ, зэрэдунэу ащ фэдэ демократическэ Конституције зымы илагъэп, къохъэлэ къэралыгъошхохэр чыжъэ дэдэу зэринэкIыгъагъэх.

Яплэнэрэ Конституциер, «брежневскэIэ» заджэхэрэр, СССР-м и Апшъэрэ Совет ияблэнэрэ сессие 1977-рэ илъэсым ичъэпыогъу мазэ и 7-м аштэгъагъ. Социализмэр гъэпсыгъэныр, рабочэхэр, мэкъумэ-щышIэхэр ыкIи интеллигенциер къэралыгъом ыльапсэхэу шыгъэным къыфэlorгъэныр Конституцием къыдыхэлъытэгъагъ. Конституцием ия 6-рэ статья къыщиIоштыгъ: «Советскэ обществэм пэцэныгъэ дызезыхъанэу ыкIи лъызыгъэкIотэщт кIуачIэу, иполитическэ системэ, икъэралыгъо ыкIи общественнэ организациехэм акупкIэу гъэнэфагъэр Советскэ Союзым и Коммунистическэ партий ары».

Уахътэ зытэшIэм, демократизацием къыдыхэлъытэгъэу, «горбачевскэ зэхъокIыныгъэхэр» кIохэ зэхъум, политическэ плюрализмэм игъэпсын фежэгъагъэх. СССР-м инароднэ депутатхэм яя III-рэ зэфэсэу 1990-рэ илъэсым игъэтхэпэ мазэ рагъэклокIыгъэм Конституцием ия 6-рэ статья хагъэкIыжыгъагъ, КПСС-м имонополие ащ циухыгъ. СССР-м партиябэ щыгъэпсыгъэным юридическэ кIуачIэ илэ хуэжыгъэ. Обществэнэ объединениехэм афэгъэхыгъэ Законыр ащ фэшI къызфагъэфадагъ.

Закон — Iэу нелэ тызэрыпсэурэр ятфэнэрэу щыт.

Конституциер — Урысые Федерацием и Закон — I. Ащ апшъэрэ юридическэ кIуачIэ иI, зэрэхэгъэгъоу ифитныгъэхэр альэлэсы. Хэбзэгъэуцугъэу ыкIи хэбзэ актхэу Урысые Федерацием щаштэхэрэр Конституцием пэшIуекIонхэу щытэп. 2023-рэ илъэсым итыгъэгъазэ и 12-м Урысыем и Конституције заштагъэр илъэс 30 мэхъу. Сыда ащ икъежъэплагъэр?

1990-рэ илъэсым имэкъуогъу мазэ и 16-м РСФСР-м инароднэ депутатхэм я Зэфэс Конституционнэ коммиссие щызэхашагъ, ащ РСФСР-м и депутатхэр хэхъагъэх. ИлъэситIум кыкIоцI коммиссие зыдэлэжъэгъэ проектым научнэ общественностым осэшхо къыфишIыгъ.

Арэу щытми, Урысыем ихэбзэихуэхэ ыкIи игъэцэкIэкIо хабзэхэм азыфагу зэмызэгъыныгъэу илгыгъэм кыыхэкIыкIэ УФ-м и Конституције иштэн зэкIахъэщтыгъ. А гумэкIыгъор дэгъэзыжыгъэным пae 1993-рэ илъэсым ижъоныгъокIэ мазэ и 12-м УФ-м и Президентэу а лъэхъаным щытыгъэ Борис Ельциным Унашъо къыдыгъэкIыгъ, ащ зэреджагъэхэр: «КонституциякIэм ипроектэу агъэхъазырырэр ухыжыгъэным фэгъэхыгъэ Iофыгъохэр».

Нэужым, 1993-рэ илъэсым ичъэпыогъу мазэ и 15-м УФ-м и Президент и Унашъоу «Урысые Федерацием и Конституције ипроект дегъэштэгъэным фэгъэхыгъэ всенароднэ мэкъэтыныр зэхэцэгъэныр» зыфиIорэм Конституцием иштэн къыгъэнафагъ. Зэрэ Урысыеу зыхэлэжъэщт референдумыр 1993-рэ илъэсым итыгъэгъазэ и 12-м рагъэклокIыныу Президентым унашъо ышIыгъ, а охътэ дэдэм УФ-м и Къэралыгъо Думэ и депутатхэр ыкIи УФ-м и Федеральнэ ЗэлукIэ ФедерациемкIэ и Совет хэтыщтхэр хадзыгъэх.

Хэгъэгум щыпсэурэмэ процент 54-рэ хэдзынхэм ахэлэжъагъ, ахэм процент 58,4-мэ УФ-м и Конституције ипроект дырагъэштагъ. 1993-рэ илъэсым итыгъэгъазэ и 25-м «Урысые гъэзетым» УФ-м и Конституције кышыхау-тыгъагъ, ащ ыуж ащ кIуачIэ илэ хуэгъэ.

УФ-м и Закон — Iэу 1993-рэ илъэсым аштагъэр сыд фэдэгъа? Ащ щыгъэпытагъэх: а) Конституционнэ строим ыльапсэхэр; б) цIыфымрэ гражданинымрэ яфитыныгъэхэмрэ я — фытыныгъэрэ; в) къэралыгъом ифедеративнэ гъэпсыкIэ; г) къэралыгъо хабзэм иорганхэмрэ чыIпIэ зыгъэlorышIэжыным ыльапсэ-рэ ясистемэ.

УФ-м и Конституције, апэрэмкIэ, зэкIэ законэу щылэмэ яшапхъ, ятлонэрэмкIэ, урысые хэбзэгъэуцугъэм чыIпIэ — Iэр щеубыты.

УФ-м и Конституције ия 3-рэ шхъэр анэхь мэхъанэ зилэхэм ащыщ, Урысыем ифедеративнэ гъэпсыкIэ зыфэдэр ащ къыщело. Я 65-рэ статьям Урысыем исубъектхэр экIэ къыщытыгъэх. Я 66-рэ статьям къыщело республикэу УФ-м хахъэрэм иштатус Урысые Федерацием и Конституциерэ республикэмэ якконституциехэмрэ къызэрагъэнафэрэр. Тызэрэщыгъуазэу, Адыгэ Республикэм и Конституције 1995-рэ илъэсым игъэтхэлэ мазэ и 10-р ары заштагъэр. ДжырэкIэ Конституциеу республикэхэм ялэхэмэ субъектхэм яуставхэмрэ Урысыем и Конституције диштэхэу агъэпсыжыгъэх. Я 72-рэ статьям джыри едзыгъо 14 къыщеты, ахэр Урысые Федерациемрэ исубъектхэмрэ зэфэдэу зэдэгъэцэкIэх. Лъэпкъ зэгурыIоныгъэм, зыкIыныгъэм ахэр афэlorышIэх.

2020-рэ илъэсым щылэ мазэм и 15-м Урысые Федерацием и Президентэу Владимир Путиным Федеральнэ ЗэлукIэм Джэпсальэу фигъэхыгъэм Урысыем и Конституције зэхъокIыныгъэхэр фэшIыгъэнхэ фаеу къыщело.

2020-рэ илъэсым ибэдзэогъу мазэ и 1-м а зэхъокIыныгъэхэм афэгъэхыгъэ мэкъэтынхэр рагъэклокIыгъэх, ахэм язэфэхысыжъ хуэгъэ УФ-м и Президентэу Владимир Путиным и Унашъоу «Об официалном опубликовании Конституции Российской Федерации с внесенными в нее поправками» зыфиIорэр, ащ а илъэс дэдэм ибэдзэогъу мазэ и 4-м кIуачIэ илэ хуэгъэ.

Илъэс 30-м кыкIоцI УФ-м и Конституције зэхъокIыныгъэ макIэп фэхуэгъэр. 2014-рэ илъэсым УФ-м и Апшъэрэ хыкумрэ и Апшъэрэ арбитражнэ хыкумрэ зэрэзыхагъэхъажхэрэр, Республикэу Кырымрэ федеральнэ мэхъанэ зилэ къалэу Севастопольрэ Урысыем

Тыгъэгъазэм и 12-р — Урысые Федерацием и Конституције и Маф

— Іэ итарихъ

кызырэхэагъэхъажьхэрэр ащ кыдыхэлъытагъэх.

2020-рэ илъэсым Закон — Іэм джыри зэхъоклыныгъэхэр фашыгъэх, ахэр афэгъэхыгъагъэх Президентым, правительствэм хэтхэм, къралыгъо къулыкъушлэхэм, парламентым ифитыныгъэхэм, урысыбзэм истатус гъэуцугъэным, нэмыкхэм.

Субъектылэхэр — Донецкэ ыкӀи Луганскэ народнэ республикэхэр, Херсонскэ ыкӀи Запорожскэ хэкӀухэр Урысые Федерацием кыхэгъэхъажьхэгъэнхэм фэшӀ 2022-рэ илъэсым ичъэпыогъу мазэ Конституцием мэхъанэ зилэ зэхъоклыныгъэхэр фашыгъэх.

Урысыем шыпсэурэ пэпчъ и Конституције ышлэным мэхъанэ

шхо иӀ. Чъэпыогъум и 1-м кыбщыублагъэу шэкӀогъум и 30-м нэс Урысые онлайн-зэнэкьокьоу «Урысыем и Конституције загъэпсыгъэр илъэс 30 хъугъэ — зыуплэкӀужь» зыцӀэр рагъэкӀоклыгъ. А зэнэкьокьум Адыгэ Республикэм шыпсэухэрэри хэлэжъагъэх.

Хэу — фыкыгъэ дзэ операциер зетэгъажьэм, кьохъэлэ къралыгъохэр Украинэм кыбгоуцагъэхэу кызыщитпэуцужьхэрэ уахътэм, Конституцием кызырэхъыгъэнэфагъэу, ти Урысые кьэдгъэгъун зэрэтлэкӀыщтым фэгъэхыгъэ шысэ кьэсхын. Ахэм ащыгъушагъ, анахъэу европейскэ къралыгъохэм, СССР-м, ащ кыкӀэныгъэ Урысыем а хэгъэгухэр нацизмэм зэрэциухъумагъэхэр.

А къралыгъохэм яшлэжъ кӀэко дэдэу кычӀэкӀыгъ. Ау нацизмэр «чъыгъэп». Ар кьэушыжъыгъ. Етлани, тыдэ? Тэ тигъунэгъу Украинэм зыкыбышӀэтыжъыгъ. А къралыгъор НАТО-м хэхъан гухэлъ зэрилэм тэ тищынэгъончъагъэ лъэшэу кыкырегъэчы. Тинахъыжъхэу, тятэ ыкӀи тятэжъ лъапӀэхэу фашизмэм пэуцужьыгъагъэхэм, ТекӀоныгъэр 1945-рэ илъэсым кыдэзыхыгъагъэхэм ашӀошъ хъурэп алъэгъурэр, Урысыем ымышлагъэхэм пае зэрагъэмысэжырэр. Путиным кызырелуагъэу, хэу — фыкыгъэ дзэ операциеу Украинэм щыкӀорэм хэт дзэкӀолӀхэр «Урысыем и — фитныгъэ закон зыфэзаохэрэр, ахэр зэрэдунаеу фэзаох». Ар кьагурылон алъэкӀырэп а къралы-

гъохэу Урысыем кыпэуцужьхэрэм.

Сэ сызэрегупшысэрэмкӀэ, тарихъ политикэр шылэныгъэм щыпхырыщыгъэныр, цыфхэм зэхягъэшӀыкыгъэныр пшъэрылэу зыфэдгъэуцужьмэ ишӀуагъэ кьэкӀошт. Дунаим тет къралыгъомэ тишыпкьэ афэтӀотэжъыным ыуж икыжъыгъэн фае. Тэ гъэсэныгъэм, ныбжыкӀэхэм лӀоф адэшӀэгъэным нахъ мэхъанэ еттыным игъо кьэсыгъэу сэлъытэ. Ащ елӀытыгъэу шыгу кьэзгъэкӀыжъы сшӀоигъу: тарихъ политикэр ти Конституције шыгъэпытагъ. Я 67.1-рэ статья ия 3-рэ лӀахъ кыщелӀо: «Урысые Федерацием Хэгъэгум иухъу-макӀохэм яшлэжъ егъэлӀаплэ, тарихъ шыпкьэм икьэухъумэн лъэплъэ. Хэгъэгум икьэухъу-

мэнкӀэ народым лыхъужьныгъэу зэрихъагъэр гъэцӀыкӀугъэнымкӀэ фитыныгъэ шылӀэп». Ащ фэдэ статья ащ ыпӀэкӀэ Конституцием хэтыгъэп. АщкӀэ тэ кыитпыщытхэм апшъэкӀэ тыкӀуагъ. Урысыем и Президентэу Владимир Путиным игу-щылӀэхэмкӀэ кьэпӀон хъумэ, шыпкьэныгъэр ары кӀуачӀэ зилэр, тэри шыпкьэр кьэтэлӀо. Тятэжъ пӀашъэхэр зэрэпсэугъэхэр зэрэтэрэзыгъэр кьэтэлӀо, ахэм титарихъ агъэпсыгъ.

Джыри зэ кьэсэлӀожьы: Урысыем шыпсэурэ гражданин пэпчъ и Конституције ышлэн ыкӀи кыуухъумэн фае.

АЦУМЫЖЪ Казбек.

Тарихъ шӀэныгъэхэмкӀэ доктор.

Урысые Федерацием и Конституционнэ Хыкум

Урысые Федерацием и КонституциякӀэ 1993-рэ илъэсым тыгъэгъазэм и 12-м референдумым щаштэгъагъ. Конституцием ия 125-рэ статья Конституционнэ Хыкумым илофшӀэн иправовой лъапсэхэр шыгъэнэфагъэ хъугъэх.

шӀэжъыныр зэрэщызэхэщэгъэм япхыгъэ лӀофхэм яхэплъэн. Джащ фэдэу Конституционнэ Хыкумым Урысые Федерацием и Конституције кызызэхэзыфырэ унэшъо заулэ ыштагъ. Ахэм Конституцием иположение — Іэхэу хэбзэгъэуцуным, къралыгъо хабзэм ифедеральнэ къулыкъухэм япшъэрылхэм ягъэцӀкӀэн ыкӀи Урысые Федерацием и Конституције зэхъоклыныгъэхэр зэрэфашыхэрэм яхылагъэхэр кызызэхэфых.

Урысые Федерацием и Конституционнэ Хыкум пстэумкӀи хыкумышӀ 11 хэт. Ахэм ахэхъэх тхъаматэмрэ ащ игуадзэрэ. Урысые Федерацием и Президент кызырэхилхъэрэм тетэу ФедерациемкӀэ Советым а Іэ-натӀэхэм алухъаштхэр егъэнафэх. Конституционнэ Хыкумым иполномочиехэмкӀэ пӀэлъэ гъэнэфагъэ иӀэу щытӀэп. **Федеральнэ законэу «Урысые Федерацием и Конституционнэ Хыкум ехылагъ» зыфиорэм кызырэхъыгъэнэфагъэу, конституционнэ хыкумышӀ хъун зылӀэкӀыщтыр УФ-м игражданинэу илъэс 40-м зыныбжъ шӀомыкыгъэу, зигугъу дэгъу нэмыккӀэ амышыгъэу, аплъэрэ юридическэ гъэсэныгъэ зилэу, илъэс 15-м нахъ мымакӀэу а сэнхъатым рылӀэжъагъэу, правэм ылӀэныкьокӀэ іӀпӀэсэныгъэ ин зыхэлъэу щытыр ары.**

Непэ Конституционнэ Хыкумым иполномочиябэ иӀ, илофшӀэн лъэныкьуабэ кызылӀэу-быты. ЗэкӀэми анахъ — Іэр Урысые Федерацием и Конституције федеральнэ хэбзэгъэуцугъэхэр ыкӀи нэмыкӀ шӀэпхъэ актхэр дештэхэмэ е демыштэхэмэ уплӀэкӀугъэнхэр, димыштэрэ чыпӀэхэр дэгъэзыжъыгъэнхэм епхыгъэ лӀофтхъабзэхэр зехъэгъэнхэр ары.

Урысые Федерацием и Конституционнэ Хыкум фитыныгъэ

ахаплъэ зыхъукӀэ ежъ имызакьоу нэмыкӀхэри егъусэх. Илъэс 30-у зыщылӀэм кыкӀлоцӀ Конституционнэ Хыкумым акт бэдэдэ зэхигъэуцагъ. Ежъ правовой еплӀыкӀэу илӀэхэр зэфэхьысыжъхэм, унашъохэм кьахэщэу щыт. Урысыем и Конституције пэшӀуеклоу алъытэгъэ шӀэпхъэ актхэм иполномочиехэм кӀуачӀэ ямылӀэжъ мэхъу. Конституционнэ Хыкумым ышӀырэ унашъохэр кӀэух унашъохэу алъытэх, ахэмкӀэ хэти фитыныгъэ иӀэп тхъау-

лофшӀэныр нахъ тэрэзэу зэхэщэгъэнымкӀэ.

Конституционнэ Хыкумым иправовой статускӀэ мэхъанэшхо зилэ лъэныкьохэм ащыщ хъугъэ ащ иполномочиехэм зэрэхэхъуагъэр. Пстэуми апэу мыщкӀэ зигугъу кьэпшӀын плӀэкӀыщтыр цыфым ифитыныгъэхэмрэ и — фитыныгъэрэ укьуагъэ мыхъунхэм епхыгъэ шӀэпхъэ правовой актхэм япроектхэр Конституцием зэрэдиштэхэрэмкӀэ уплӀэкӀунхэм язэхэщэн ифитыныгъэ иӀэ зэрэхъугъэр ары.

Конституцием юридическэ лъапсэ фэхъугъэхэм юридическэ мэхъанэшхо зэрӀэм имызакьоу, ахэм ренэу хэхъоныгъэ ашӀы. Конституционнэ Хыкумым и Тхъаматэу Валерий Зорькиным инауннэ лӀофшӀагъэхэм ащыщ горэм кызырэхъыгъэщыгъагъэу, «Конституционнэ Хыкумым Конституционер ІэубытыплӀэ ышӀы е ащ кытегушылэ зыхъукӀэ, обществом хэлъ зэфыщытыкӀэхэм афэхъурэ зэхъоклыныгъэхэм атегъэпсыхъагъэу ащ иполномочиехэм алкырылхыр бгъэфедэн плӀэкӀыным иамал егъэунэфы». Конституционнэ Хыкумым политикэ-правовой пшъэрылхышхор ыгъэцӀкӀэ зыхъукӀэ политикэ-правовой принцип шъхъэлэ заулэхэм кьалкы-рӀкы.

Джырэ Урысыем иконституционнэ юстиције ихэхъоныгъэ игугъу пшӀын зыхъукӀэ, илъэс щӀкӀыр мэхъанэшхо зилэ чэзыоу зэрэщытыр кыхэгъэщыгъэн фае. Конституционнэ Хыкумым Урысыем и Конституције лъапсэ фэхъугъэ правовой принцип — Іэхэм афэшъыпкьэу ыпӀэкӀэ лъэкӀуатэ.

Е. В. БОГАТЫРЕВА.

АР-м ихыкумышӀхэм я Совет и Тхъамат.

Конституционнэ Хыкумым ышӀырэ унашъохэр кӀэух унашъохэу алъытэх, ахэмкӀэ хэти фитыныгъэ иӀэп тхъаусыхъэжыныр, шӀокӀ имылэу тухэгъэу зэрэпсаоу ахэр щагъэцӀкӀэнхэ фае.

иӀ ежъ зыфэгъэзэгъэ лӀофыгъохэмкӀэ законодательнэ инициативэ горэхэм кӀэщакӀо афэхъунэу. НэмыкӀ хыкумхэмрэ е къулыкъухэмрэ афэгъэзэгъэ лӀофхэмкӀэ зэхэфын, гъэунэфын лӀофтхъабзэхэр ащ зэрихъэхэрэп.

Конституционнэ Хыкумым лӀоф зышӀэрэ лъэхъаным кыщыублагъэу бэ зэшӀуихыгъэр. Урысыем иправовой системэ ар лъапсэ фэхъугъ. Ау мыщ дэжым кьэлӀогъэн фае лӀофшӀэкӀэ амалэу илӀэхэм ренэу зэрахыгъахэрэп.

Урысыем и Конституционнэ Хыкум лӀоф гъэнэфагъэхэм

сыхэжъыныр, шӀокӀ имылэу тухэгъэу зэрэпсаоу ахэр щагъэцӀкӀэнхэ фае.

Цыфым ифитыныгъэхэу укьуагъэ хъугъэхэр зыпкӀ игъэу-цожьыгъэнхэмкӀэ, социальнэ пшъэрылхэу къралыгъом илӀэхэр гъэцӀкӀагъэ хъунхэмкӀэ Конституционнэ Хыкумым илъэс 30-м кыкӀлоцӀ бэ зэшӀуихыгъэр. Конституционнэ Хыкумым обществом зегурылоныгъэ хэлъынымкӀэ бэ ыгъэцӀкӀэрэр, а пстэуми яшӀуагъэ кьэкӀо къралыгъом хэхъоныгъэ ышӀынымкӀэ, хэбзэихъуахэм

Цыфхэр агъэразэх

Исэнэхъат фэшъыпкъэу, ищылэныгъэ гъогу медицинэм езыпхыгъэу республикэм исыр маклэп. Ахэм ащыщых Шэуджэн районым игупчэ сымэджэщ илъэсыбэ ху-гъэу цылэжьэхэрэ Хьаклэцлыкү Ларисэрэ Шагудж Фатимэрэ.

Ф. Шагуджым ихъарзынэщ.

Хьаклэцлыкү Ларисэ 1989-рэ илъэсым кыщегъэжьагъэу ыгуи, ыпси етыгъэу, исэнэхъат хэшылк икыу фырилэу, ищытху аригъалозэ терапевтэу лэф ащешлэ мы сымэджэщымрэ ащ хэт лэзэплэмрэ.

Шлэныгъэ куу ыкли лэпэлэсэныгъэ ин зилэ, гуетыныгъэ лэфшлэным фызилэ, зы— мысыжырэ, илуагъэ емыпцы-жырэ, укытэрэ нэхъойрэ зыхэлъ цыф Ларисэ. Илофшлэ Хьаклэцлыкү Ларисэ цытхуэбэ кыфыхыгъ, ар псауныгъэр къэухъумэгъэнымклэ АР-м изаслуженнэ лэфыл, АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытху тхылъ, нэмыкхэри кыфагъэщышагъэх.

Медицинэм ихэхъоныгъэхэм ар сидигуи ащыгуаз, ахэр шлуагъэ кытэу гъэфедэгъэнхэм лъэшэу пылъ. лэфшлэ-ныр шлу ылэгуоу, ар гъунэм нигъэсэу зэрэщытым, цыфыгъэшхо зэрэхэлъым афэшл лэуж пчъагъэм шхъэклэфэныгъэ кыфашызэ кырэкло.

«Зипсауныгъэклэ шынагъо кызы—рыхъэгъэ цыфым лэпылэгъу уфэхуныр, изытет нахышлу пшлынэр, иуз — цы-

пхыныр мэхъанэ зилэ лэфышху. Терапевтым пшэрылэгъу илэр узыр игъом кыыхигъэщыныр, елэзэгъэныр ары. Ащ даклоу цыфмэ диспансеризацияе ятэгъ-эклэ, узхэр пшлорыгъэшъэу бгъэунэфын амал ащ кыуеты. Зэпахырэ узхэм тащызыухъумэщт вакцинациер игъом ретэгъэклоклы. Лыдэклауер 200-м нэсыгъэу, шъоушыгъоу лым хэ-лыр къафемыгъэхы зыхуклэ, псынклэу лэпылэгъу цыфым егъэгъотыгъэн фае, ар типшэрыл — I, — ело Хьаклэц-лыкү Ларисэ.

Шагудж Фатимэ 1992-рэ илъэсым щегъэжьагъэу медсестра лэнатлэр егъэ-цаклэ. Ар илъэс 30 хуэгъэу Ларисэ кыгуоу лэф дешлэ.

«Цыфхэм япсауныгъэ къэухъумэгъэ-ныр ары медицинэм лэф шызышлэхэрэм тызыфэлажьэрэр. Врач лэзэу сызгоуца-гъэм илъэс 30-м сидэгупсэфыгъэу сы-дэлажьэ», — ело Шагудж Фатимэ.

Ларисэрэ Фатимэрэ пандемием илъэ-хъан ковидыр кызытэклыгъэхэм ялэ-загъэхэм ащыщых. Хэу— фыкыгъэ

ковид бригадэм хэтхэу псэемыблэжьэу лэжьагъэх, лэпылэгъу зищыклэгъэ пстэу-ми яклоллагъэх, яамал кыхыырым тетэу япшэрылэ зэшлуахыгъ.

Илъэс 30-м кыклоцл Ларисэрэ Фа-тимэрэ зы кабинет члэхэу ясэнэхъат фэлажьэх. Цыфхэр яшэнклэ зэфэдэхэп, етлани цыфыр сымэджэмэ, ныбжыри хэклотагъэмэ. Ау мыхэм нэбгырэ пэпчэ еклоллагъэ кыфагыоты. Ары паклошъ, лэзэгъу уцхэмклэ зэрялэзэрэм нахы гуцылэ фабэ зищыклагъэу, агу илэыр кыралотыклымэ ашлоигъоу къауалэрэр

маклэп. Ахэр нэгущлоу сымэджэмэ апэ-гъоклых.

Медицинэ лэпылэгъум нахъ шлуагъэ кытынымклэ, игъом цыфхэм ар алы-гъэлэсыгъэнымклэ мэхъанэшхо ил зэклэ-ми къатефэрэр ашлэным. Щэч хэлъэп, непэ зигугъу къэтшыгъэ нэбгыритлүм къатефэрэр хьалэлэу, щытху хэлъэу агъэцаклэ. Тапэкли ящытху алоу, цыфхэр къафэразэхэу илъэсыбэрэ ясэнэхъат рылэжьэнхэу тафэлало.

ЛЪЭПШЫКЪО Фатим.

Яныдэльфыбзэ ашлэн фае

Аужырэ илъэххэм республикэм ит гурыт еджаплэхэм ыкли клэлэцлыкү ыгыплэхэм ащыщхэм ныдэльфыбзэр нахъ игъэклотыгъэу ащызэрагъашлэу аублагъ. Пилотнэ про-ектым техагъэхэм ащыщ Адыгэкьалэ дэт клэлэцлыкү ыгыплэу N 3-р. Федеральнэ къэралыгъо шапхэхэм адиштэу ныдэльфыбзэр мыщ нахъ игъэклотыгъэу щызэрагъашлэ.

Ялофшлэн зэхъоклыныгъэу фэху-гъэхэр, ныдэльфыбзэм икызытегъэ-нэжыныклэ лэфтхьабзэу зэхашхэр-рэр кытфилотагъ клэлэцлыкү ы-

гыплэм иклэлэплу — лэу Хэжъ Ла-рисэ.

Клэлэцлыкү ыгыплэм лэф зишлэрэм кыщегъэжьагъэу лъэпкъ нэшанэ илэу

клэлэцлыкүхэм адыгэ шэн-хабзэхэр ахилъхэу мэлэжьэ. Непэрэ мафэм ехуэплэу нэбгырэ 89-рэ фэдиз ащ къе-кыуалэ, ахэм янахыбэр адыгэ унагъо-

хэм къарыхуыагъэх. Проектым ишлуа-гъэклэ ноутбук, проектор, тхылъхэр, пкыгъо зэфэ— фхэр ыгыплэм зэ-ригъэгъотыгъэх.

— Кытклэхуыэрэ лэужхэм яныдэ-лъфыбзэ, ятарихъ, якультурэ ашлэным-клэ пшэрылхэр зэрифэшлуашэу тэ-гъэцаклэх. Пилотнэ проектымклэ лэф тшлэнэу тыкызэрэхыхыгъэр тигуапэ хуэгъэ ыкли ащ епхыгъэ лэфтхьабзэхэр зэхэтэщэх. Лэмэ-псымэхэр дгъэфедэхэ-зэ лъэпкъ нэшанэ зилэ чыплэ дгъэпсы-гъэ. Тиклэцлыкүхэм ижыкыкы агъэфедэ-щтыгъэ пкыгъохэр лъэшэу ашлогъэшлэ-гъоных, ахэм тарихъэу апыллар къафэ-тэлуатэ, ижырэ джэгуклэхэр ятэгъэ-лъэгъух, — ело Ларисэ.

Тигуцылэгъу кызырэтитуагъэмклэ, ялофшлэн зэхъоклыныгъэхэр фэху-гъэх. Федеральнэ къэралыгъо шапхэхэм адиштэу лэф ашлэ, тхьамафэм зы мафэ кыхагъафэ адыгабзэ нэмыкклэ мыгу-щылэхэу. Джэгуклэ шыклэм тетэу ныдэ-лъфыбзэр арагъашлэ. Яцыкыгъом кы-щегъэжьагъэу адыгабзэм щыгуазэхэу ахэр къэтэджых.

— Тхьамафэм зэ егъэджен афызэхэп-щагъэклэ сабыххэм ар ашхъэ кынажы-щтэп, ар кыдэтлэытэзэ, зы мэфэкл блэтымыгъэклэу хэтэгъэунэфыкы. Гуцы-лэм пае, адыгэ шлуашэм, адыгэ быра-кыым, адыгабзэмрэ тхыбзэмрэ ямафэ-хэр, нэмыкхэр зэхэтэщэх. Клэлэцлыкү-хэм ашлогъэшлэгъонэу усэхэр зэрагъашлэ, оредхэр къало, къэгъэлэгъонхэм ахэла-жьэх. Ащ нэмыкыу, шапхэу пыллар зэклэ дгъэцаклэзэ, ижырэ шэн-хабзэхэр кызылотыкырэ лэфтхьабзэхэр зэхэтэ-щэх, ахэм ащыщ кушъэхалхэр, лъэте-гъэуцор ыкли нэмыкхэр, — ело Ларисэ.

Клэлэцлыкү ыгыплэм илофшлэхэм адыгабзэм икызытегъээнэжыныклэ, адыгэ шэн-хабзэхэр кытклэхуыэрэ лэужхэм зэрагъэшлэнымклэ илъэсым кыклоцл бэ ашлагъэр, кыхъащт илъэсми ащ мы лъэныкыокломклэ ялофшлэн хагъэхъон гухэлъ ял.

ДЕЛЭКЪО Анет.

Клэлэцлыкү ыгыплэм ихъарзынэщ.

УПСАУНЭУ УФАЕМЭ

Егъашлэм цыфым игъогогъу

Зыфатлорэр шьоур ары. Мыщ шлуагъэу илэм фэгъэхьыгъэу мы рубрикэр зилэ нэклубгом кыщыттэу хьугъэ, ау зы тхыгъэклэ къэп-лон пльэклыштэп а гьомылапхъэм цыфым ипсауныгъэклэ мэхъанэу илэр, уз зэфэ— фхэм ялээгъэнымклэ зэрэбгъэфедэмэ хьуштыр.

Тарихым нафэ къешы ижъыжъ лъэхъанхэм къащыу-благъэу цыфхэм бжъэхэм яшлуагъэ, шьоур зэралъэщтыгъэхэр, ахэр зэрагъэфедэщтыгъэхэр. Непэ «апитерация» зыфатлорэр — бжъэхэм къатырэ амалхэр лэзэн юфым шыгъэфедэгъэнхэр — пэсэрэ лъэхъаным кыщыжъэ. Гушылэм пае, Мысырым ипачыкхъэхэм яхъадэхэр мыклодыжынхэм фэшл шьоумрэ прополисымрэ агъэфедэщтыгъэхэр. Абу-ибн Сина (Авиценна) я XI-рэ лэшлэгъум кытхыгъ шьоум хэшлыкыгъэ лэзэгъу уц 200-м ехъу, ахэр зэпхылылэнхэ фэе узхэр зыфедэхэр кытхыкхъэхэзэ. Щэ-наутыр зылуфагъэхэмклэ Китаим лэзэгъу амалэу пасэм щэгъэфедэщтыгъ бжъэхэм щэнаутэу къатлупшырэр.

Апэрэ апитерапевтэу щытыгъэхэр ежъ бжъахъохэр ары. Медикэу а лэзаклэр зыгъэфедэщтыгъэр мэклагъэ, я XIX-рэ лэшлэгъур ары нылэп бжъэхэр лэзэнымклэ бгъэфедэнхэ зэрэпльэклыштыр медицинэ шлэныгъэм зиштагъэр. Апэрэу официалнэ медицинэм ар кызыкхъагъэр Санкт-Петербург мээ хызмэтымклэ иакадемие ипрофессорэу Луконскэм 1894-рэ илъэсым бжъэхэм къатлупшырэ щэнаутыр (пчелиный яд) ревматизмэмрэ подагрэмрэ ялээгъэнымклэ шлуагъэ кыкхыштыр зэрилытэрэр кызелор ары.

Непэ бжъэхэм къатырэ амалхэр лэзэнымклэ бэрэ агъэфедэх, ау а лэзэгъухэр пкышъолым «зэрэклухэрэр» икьоу джыри зэгъэшлагъэ мыхъугъэу ары шлэныгъэлэжъхэм зэралытэрэр. Чэзыу-чэзыоу ахэм шлуагъэ кызырахъэу агъэунафыхэрэм къахъахъо. Апитерапиер агъэфедэ машлом ыстыгъэхэм, улагъэхэм, шлум ыкли жъэжъы-ехэм, гум, нэгъум, нервэхэм ялээгъэнымклэ.

Пчъагъэхэм къалуатэрэри умыгъэшлэгъон пльэклыштэп. Шлэныгъэлэжъхэм зэрагъэунафыгъэмклэ, «лофшлэгъу уахътэм» илэхъан зы бжъэ унагъом шьоу килограмми 120 — 150-рэ фэдиз ышлын елэклы. Зы шьоу килограмм ащ ыгъэхъазырыным пае гурытымклэ гъогогъуи 145-рэ нектар ащ кыкхын фае, километрэ 360 — 460-рэ фэдиз зэпчы, бжъэматэхэр ахэр зыдэбыбыхэрэм гурытымклэ километрэ 1,5-клэ пэчыжъэхэмэ.

Лэзэклэ амалэу илэхэм ащышхэр

Мединэ шлэныгъэм зэригъэунафыгъэмклэ, шьоум вещество зэфэ— фэу 300 фэдиз хэлъ, анахъ — лэхэр глюкозэмрэ (процент 30 — 39-рэ) фруктозэмрэ (процент 33 — 43-рэ). Минералнэ веществоу хэлъым ибагъэклэ зыми ебгъэпшэн пльэклыштэп. Мыхэм зэклэми япхы-

гъ лэзэклэ амалэу илэхэри.

Зыщышъумыгъэгъуш:
✓ **Шьоур лэшлэми, ари лэзэ-лоу щыт, арышъ, егъэлыгъэу ар пшхы хьуштыт, уахъ-тэу зыбгъэфедэщтыми, зыфэ-дизыштыми мэхъанэ ял. Зыныбжъ икьугъэхэм чэщ-зымафэм грамм 100 — 200 (чэзыу-чэзыоу) клэлэцлыкы-хэм — грамм 30 — 50 (щайджэмышхым из мафэм щэгъогогъум нахъ мыбэу).**

Кымафэм цыфхэм гриппыр, пэтху-лутхур нахыбэрэ кылызэряузырэм кыкхэкляу шьоур ахэмклэ зэрэбгъэфедэн пльэклыштым непэ тыкыштыуцун.

Гриппыр

✓ **Бжыныф укъэбзыгъэр бгъэу-**

шьэбынышъ, ащ фэдиз шьоу (1:1) хэбгъэхъошты. Псы гъэжъогъэ гъэушылыгъэм удешъозэ угъолыжыныным ыпэкля пшхышты. Бзыфым икьэгъэгъэ джэмы-

шхышъхъэрэ джащ фэдиз малинэмрэ псы гъэжъогъэ стэчанитлу аклэпклянышъ, такыкы 5-м къэбгъэжъошты. Зыучылыжырым юж зэтэбгъэчъынышъ, а псым шьоу джэмышышъхытлу хэплъхъашты, дэ-гъоу хэбгъэткыуащты. Фабэу стэчанныкыо зырызэу мафэм 3 — 4 уешъошты.

Джэмышхым из хъэкъужыр (шиповникир), джащ фэдиз смородинэ ыкли малинэ термосым иптэкхъонхъшъ, псыжъо литрэныкыо аклэпкляшты, такыкы 15 — 25-рэ щыбгъэтышты. А псым щыщ стэчанныкыом шьоу джэмышхышъхъэ хэплъхъэзэ ушхъным ыпэкля мафэм 3 — 4 уешъошты.

Пскэныр

✓ **Ижын укъэбзыгъэ, гъэуш-кьоигъэ грамм 100, шьоу грамм 50 ыкли шьоушыгъу грамм 40 зэхэплъхъанхъшъ, псы литрэ аклэпкляшты, сыхъати 3-рэ ар къэбгъэжъошты. Джэмышхы-**

шьхы 4 — 6 мафэм уешъошты. Шьоумрэ оливкэ дагъэмрэ зэфэдизхэу зэхэбгъэхъонхъшъ, пскэрэ клэлэцлыкыр щайджэмышхым изэу мафэм 3 — 4 ебгъэжъошты.

Бэлыдж шлуцлэм ыгузэгъу

иуупкынышъ, ащ шьоу иплъхъашты. Тлэклэр ар зыщытырэм юж псэу кытлупшыштым мэкля-маклэу уешъошты. Тхъабыл пльыр-стыр уз зилэхэмкли ар амалышлу.

Пшлэнклэ гъэшлэгъоны

Ары, бэмэ агъэшлэгъонэу кытшлэшлы тицлыкыгъом кыщегъэжъагъэу бэрэ пчэдыжышхэ рытшлэу тызэсэгъэ пластэхэм ащышхэм (адыгэ пластэхэр арэп, «кашэкля» заджэхэу крупэ зэфэ— фхэм ахэшлыкыгъэхэр ары) пкышъолым зэрар рахэу диетологхэм, эндокринологхэм кызелорэр.

Ахэм кызелэрэхъагъэщырымклэ, крупэхэр технологие гъэнэфагъэм тетэу агъэхъазырых, ахэм ауж мы гьомылапхъэхэм клетчаткэ ахэлъыжырэп, ащ кыкхэкляу псынклэу хъазыр мэхъух, ащклэ лъэшэу лэрыфэгъух. Ау пкышъолым ишыклягъэ вещество зэфэ— фхэм ар нэужым ащэкля.

Врач-эндокринологэу Дилара Лебедевам и ТГ-канал ацлэ кырилуагъ плэстэ (кашэ) зэфэ—

фищэу пкышъолым зэрар езыхыхэрэм.

Щэкурпэр

«Манкэля» тызэджэрэ крупэр кышъо зытемьл коцыцэу жъгъэй дэдэу хъаджыгъэр ары. Специалистым кызылорэмклэ, ащ ипроцент 70-р — крахмал. Лым шьоушыгъоу хэлъым ащ псынклэу зыкырегъэлэты, нэгъучлэгъ железам инсулин нахыбэу «кышлын» фаеу мэхъу.

✓ **Зэнтхъ крупэу псынклэу къажэорэр**

Врач-эндокринологым зэрипльитэрэмклэ, пкышъолым кышъхъэпэрэ веществохэр мыщ хэлъхэп, клетчаткэри зэрэхэтэу. Арышъ, ыпшъэкля зигугъу къэтшыгъэ крупэм пкышъолым ришлэрэ дэдэр ары мыщи зэрарэу ащ кыфыхырэп. Етлани кыкхэгъэхъожьы мы крупэм пщэрыцэ уишлын зэрилъэклыштыр. Ащ кыклялэкля хабзэ шьоушыгъу узыр ыкли гум епхыгъэ гумэклыгъохэр.

Натрыф крупэр

Мыри пчэдыжырэ пшхыныр хабзэ пфэмышхумэ нахышлоу ело эндокринологым, сыда плэм глюкозэу ащ хэлъыр бэ. Псынклэу хъазыр хъурэ пластэхэм ауж лым шьоушыгъоу хэлъым зэрэхъорэм фэдэу натрыф крупэм хэшлыкыгъэ

пластэми пльыр зэрэхъоклы, цыфым кыщэчырэми хегъахъо.

Пчэдыжырэ пластэ (кашэ) ышхыныр шэны зыфэхъугъэхэм хэклэплэ специалистым къафегъоты: анахышлур мыхъаджыгъэ крупэхэр (зэнтхыр, гречкэр) бгъэфедэнхэр ары, ахэми шьоушыгъу ахэмылпэу. Етлани пкышъолым икьоу белоқыр ыгъотыным фэшл клэнклэ гъэжъагъэ пчэдыжышхэм хэбгъахъэмэ нахышлу.

Псауныгъэ Тхэм кышъуеи!

Нэклубгор зыгъэхъазырыгъэр ЖАКЛЭМЫКЪО Аминэнт.

Футбол

Зэнэкъокъур рагъэжъагъ

Адыгэ Республикэм футболмкӀэ икӀымэфэ зэлухыгъэ зэнэкъокъу рагъэжъагъ. ЗэкӀэмкӀи ац командэ 30 хэлажъэ.

Командэхэр купищэу гошыгъэх: «Апшээрэ девизионер», «Апэрэ лигэр» ыкӀи «Ветеранхэм ялиг».

Хабзэ зэрэхъугъэу, апшээрэ купым хэтхэм яешӀэгъухэр ары футболыр зыгу рихъыхэрэм нахь ашӀогъешӀэгъонхэр. Мыщ команди 8 хэлажъэ.

Апэрэ турым кыдыхӀытагъэу Мыекъопэ гуманитар-техническэ колледжымрэ республикэ спорт еджапӀэмрэ зэлугагъэх, пчӀагъэр зэфӀадизэу ешӀэгъур аухыгъ, командитӀум язи лӀгуаор къалапчӀэм дидзагъэп. «ОшӀутенэр» «Картонтара-ШытхӀал» зыфилорэм дешӀагъ ыкӀи 2:1-у текӀоныгъэр кыдыхыгъ. Мы зэнэкъокъум илъэс пчӀагъэ хъугъэу хэлэжъэрэ «Кавказыр» командэу «ИФК и дзюдо АГУ» зыфилорэм лӀугагъ, пчӀагъэр — 0:2. Поселкэу Тульскэр къэзыгъэлъэгъорэ «Урожай» гъэмэфэ зэнэкъокъум текӀоныгъэр кыдыхыгъ, Адыгеим и Кубок кыфагъэшъошагъ. Ар «Зэкъошныгъэм» дешӀагъ ыкӀи 7:0-у текӀугагъ.

Командэхэр зыдэщит чӀыпӀэхэр ыкӀи очко пчӀагъэу рагъэкъугъэр:

1. «Урожай» — 3.
2. «ИФК и дзюдо АГУ» — 3.
3. «МФОК ОшӀутен» — 3.

4. «МГГТК АГУ» — 1.
5. «Юность» — 1.
6. «Картонтара-ШытхӀал» — 0.
7. «Кавказ» — 0.
8. «Зэкъошныгъ» — 0.

и 17-м шыӀэшт. Ащ шызӀэлукӀэштхы: «Юность» — «ИФК и дзюдо АГУ», «МФОК ОшӀутен» — «Кавказ», «Урожай» — «Картонтара-ШытхӀал», «МГГТК АГУ» — «Зэкъошныгъ».

Теннис цыкӀур

Анахь лъэшхэр къэнэфагъэх

Красногвардейскэ районим икӀэлэеджакӀохэм язэнэкъокъу мы мафӀэхэм рагъэкӀокӀыгъ. Зыныбж илъэс 13-м шӀомыкӀыгъэ теннисистхэр ары зызыушӀэтыгъэхэр.

ЗэхэщакӀохэм рагъэблӀэгъагъэх Адыгеим икӀэлэ шъхӀалэ испортсмени 6. ЗэкӀэмкӀи турнирым нӀбгырэ 30 хэлажъагъ. Ахэр тренерхэу Бзаго Рустамрэ Надежда Трофимовамрэ агъасэх.

АнахыкӀэхэм якуп текӀоныгъэр кышыдахыгъ Мыекъуапэ щыц Адам Матюшинымрэ къуаджэу Хъатикъуае щыпсӀурэ Алина Трофимовамрэ.

Нахыжъхэм якуп чемпион шыхъугъэх республикэм икӀэлэ шъхӀалэ къэзыгъэлъэгъогъэхэ Кирилл Панькинымрэ Вероника Ивановамрэ.

Теннис цыкӀумкӀэ зэнэкъокъухэр тыгъэгъазэм и 1-м АдыгкӀалэ щыкӀоштхы.

Зэхэшыщагъэр ыкӀи кыдызыхъуагъыгъэр:
АР-м лъэпкӀэ ЮфхэмкӀэ, ЛӀкӀыб къэралхэм ащыпсӀурэ тильӀепкӀэгъухэм адырӀа зӀпхыныгъэхэмкӀэ ыкӀи къэбар жъугъэм иамалхэмкӀэ и Комитет
Адресыр:
385000
къ. Мыекъуапэ,
ур. Крестьянскэр, 236

Редакциер зыдӀыщыгъэр:
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр, 197.
Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79

Редакцием авторхэм кыӀихыгъэр А4-кӀэ заджэхэрэ тхӀапэхэу зипчӀагъэкӀэ 5-м емыхъухэрэр ары. Сатырхэм азыфагу 1,5-рэ дӀгъэу, шрифтыр 12-м нахь цыкӀунэу щытӀэп. Мы шапхӀэхэм адимыштӀэрэ тхыгъэхэр редакцием зэкӀегъэкӀожыхы.
E-mail: adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхъатыгъэр:
УФ-м хэутын ЮфхэмкӀэ, телерадиокъэтынхэмкӀэ ыкӀи зӀлы-ЛӀсыкӀэ амалхэмкӀэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чыпӀэ гъӀорышӀапӀ, зӀраушыхъатыгъэ номерыр
ПИ №ТУ23-00916

Зыщыхаутырэр
АО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

ЗэкӀэмкӀи пчӀагъэр
4029
Индексхэр
П 4326
П 3816
Зак. 2088

Хэутыным узчыкӀӀтхӀэнэу щыт уахытӀэр
Сыхъатыр
18.00
ЗыщыкӀӀтхӀэгъэхэ уахытӀэр
Сыхъатыр 18.00

Редактор шъхӀалэр
МӀшӀӀэкъо С. А.

Редактор шъхӀалэм игуадзэр
Тэу З. Дз.

ПшӀэдӀкӀыжъ зыхыгъэр секретарыр
ЖакӀэмыкӀо А. З.